

УДК 130.2:172.12

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.1.8>

Лісеєнко Олена Василівна

доктор соціологічних наук,

професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0002-0408-5203

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СЕНСУ ЖИТТЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ АГАПЕЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Актуальність теми. Наукове осмислення сенсу життя є однією з фундаментальних і цікавих проблем філософської науки. Особливо в умовах розвитку сучасного суспільства гострота проблеми осмисленого проживання життя не зменшується, а, навпаки, ще більше зростає. З одного боку, життя сучасного суспільства надає розширення смислового вибору, але з іншого боку, соціальні можливості зберігають свою обмеженість. Агапічні смисли поняття любові як сенсу життя пов'язані з міжособистісним, соціально-комунікативним виміром любові та створюють умови можливості досягнення доброго життя. Тому дослідження сенсу життя крізь призму агапелогічного підходу має не тільки світоглядно-теоретичне значення, скільки практичне-праксеологічне.

Метою статті є розглянути можливості філософського осмислення сенсу життя у любові крізь призму агапелогічного підходу. *Методи дослідження* – використано загальнонаукові методи формальної логіки (дедукції, індукції, аналізу, синтезу), а також агапелогічний підхід. *Результати дослідження.* Зроблено аналіз поняття сенсу життя в сучасному філософському дискурсі. Зазначено, що тільки самотійно, усвідомлено або стихійно, людина знаходить сенс свого життя, тим самим творячи свою людську сутність. Представлена інтерпретація сенсу життя, яка пов'язана з любов'ю, крізь призму агапелогічного підходу. Обґрунтовано, що агапічний смисл життя в любові пов'язаний з міжособистісним, соціально-комунікативним виміром любові, любов – є онтологічним базисом справжнього людського буття, своєрідною кульмінацією людського світоставлення. Зроблено висновок, що реалізація любові як сенсу життя в контексті соціальної реальності сучасного суспільства виглядає проблематично, оскільки практично всі пласти життєвого буття людини переповнені умовами та умовностями, що знищують бажання та можливості дотримуватися принципів осмисленої любові. Саме агапелогічний підхід до осмислення сенсу життя може сприяти збереженню людяності, реалізації права людини бути собою та реалізувати своє неповторне покликання.

Ключові слова: сенс життя, агапелогічний підхід, філософія любові, любов, сенсожиттєва реалізація людини, цінності, культура.

Актуальність проблеми. Наукове осмислення сенсу життя є однією з фундаментальних і цікавих проблем філософської науки. Особливо в умовах розвитку сучасного суспільства гострота проблеми осмисленого проживання життя не зменшується, а, навпаки, ще більше зростає. З одного боку, життя сучасного суспільства надає розширення смислового вибору, але з іншого боку, соціальні можливості зберігають свою обмеженість, що призводить до того, що осмислене та повноцінне проживання життя стає серйозною філософською проблемою.

Використання агапелогічного підходу до сенсожиттєвої проблематики надає можливості актуалізувати в сучасному філософському дискурсі аналіз сенсу життя в любові, любові-агапе, від любові до людей до любові як чогось найціннішого та унікального в людському житті. Тут слушною є думка українського філософа Г. Аляєва, що «любов – це шлях трансцендування, виходу особистості за межі своєї замкнутості і можливість приєднатися до іншого – можливість, яку утворює приналежність кожної особистості до єдиної абсолютної духовної реальності» [1, с. 10-11].

Агапічні смисли поняття любові як сенсу життя пов'язані з міжособистісним, соціально-комунікативним виміром любові та створюють умови можливості досягнення доброго життя. Тому дослідження сенсу життя крізь призму агапелогічного підходу має не тільки світоглядно-теоретичне значення, скільки практичне-праксеологічне.

Мета статті – розглянути можливості філософського осмислення сенсу життя у любові крізь призму агапелогічного підходу.

Аналіз останніх наукових досліджень. Серед українських дослідників, які звертались до аналізу проблеми сенсу життя треба відзначити, зокрема, роботи С. Кримського, Р. Кіся, М. Поповича, Н. Трубнікова, В. Шинкарука.

При інтерпретації агапелогічного підходу та його евристичних можливостей дослідження сенсу життя в сучасній українській філософії ми орієнтуємось на роботи І. Голубович, В. Малахова, В. Туренка, а також Ю. Міхальнової, де представлені значущі для соціально-філософського ракурсу агапелогічного підходу теоретичні позиції в контексті сучасної правової культури [2].

В працях В. Туренко здійснено дослідження агапічних основ соціальності, феномену любові в його генезі в античні часі та в сучасних трансформаціях. У своїй монографії «Антична філософія любові» В. Туренко проаналізував еволюцію значень та смислів давньогрецького «словнику любові»: «...ми бачимо всю багатогранність застосування «агапічних слів»: від батьківської любові і любові до людей до любові як чогось вищого та унікального в житті людському» [3, с. 17].

Важливим для окреслення контурів агапелогічного підходу є праці відомої української дослідниці І. Голубович. Вона обґрунтовує, що засадничою ідеєю для формування агапелогічного підходу є думка про те, що любов – це онтологічний базис справжньої соціальності, її нестача, дефіцит призводять до негативних явищ у особистісному та суспільному житті. В такому сенсі крізь призму агапелогічного підходу присутність любові у міжособистісних та макросоціальних взаєминах – індикатор їхньої справжності та аутентичності.

В працях В. Малахова, присвячених феномену любові, представлено осмислення культури як особливого «наддіяльнісного» виміру людського буття, структурна організація якого базується на вільному спілкуванні людей, причетних до реалізації тих або інших спільно визнаних смисложиттєвих цінностей. Це важливо для розуміння цілісного людського світоставлення як основи культурної смислотворчості людини. Тема любові як ідеалу спілкування і своєрідна кульмінація людського світоставлення розкрита у збірнику «Вразливість любові» (2005), яка за визнанням самого В. Малахова, є найістотнішою з його публікацій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сенс життя є однією із цікавих та складних філософських проблем, сутність якої полягає у відображенні змістовної наповненості життя, розумінні того заради чого варто прожити життя, людського призначення в світі. Поява сенсожиттєвої проблематики в історії людської духовності свідчить про важливість свободи вибору людини, свободи життєтворчества людини. Гегель вважав, що мета життя людини полягає у свободі її духу. Пошук сенсу життя не можливо робити поза межами самого життя і він завжди пов'язаний з самореалізацією людини, з пошуком людиною самого себе, свого призначення в світі.

Сучасна інтерпретація проблеми сенсу життя представлена в працях Віктора Франкла. Пошук сенсу життя, на думку В. Франкла, – це «рушійна сила життя людини... Цей сенс унікальний і специфічний, бо мусить і може бути знайденим лише самою людиною, тільки тоді він набуде значущості» [4, с. 110]. В. Франкл вважає, що прагнення до сенсу і його пошуку закладено в самій природі людини. Тому і його реалізація розуміється В. Франклом як «духовний об'єкт», до якого прагне людська душа і який є основним рушієм поведінки та розвитку особистості [4, с. 17].

Кожною людиною здійснюється пошук власного сенсу життя та його реалізації. Реалізація сенсу є для людини імперативною необхідністю через обмеженість і незворотність буття людини в світі, неможливість відкласти щось на потім, неповторність тих можливостей, які надає людини кожен день життя. Сенс життя кожній людині здійснюється неповторно,

оскільки кожна людина індивідуальна і унікальна. Сенс життя людини може змінюватися не тільки залежно від суспільних умов буття, але і від його вікових, духовних особливостей. Але тільки самостійно, усвідомлено або стихійно, людина знаходить сенс свого життя, тим самим творячи свою людську сутність.

У сучасному науковому дискурсі зустрічаються різні інтерпретації сенсу життя, у тому числі трактування сенсу життя, який пов'язаний з любов'ю. Інтерпретація сенсу життя як любові, любові-агапе у контексті використання агапелогічного підходу відкриває можливості аналізу саме агапічного відтінку і смислу поняття сенсу життя. При інтерпретації агапелогічного підходу та його теоретичних можливостей дослідження сенсу життя в сучасній українській філософії ми орієнтуємось на роботи І. Голубович, В. Малахова, Ю. Міхальнової, В. Туренка.

Земна любов, любов-агапе може бути сенсом життя людини. Знайти, пережити, відчути пік емоційних, чуттєвих і раціональних насолод – це можливість людини усвідомити, що її життя має (мала, матиме) сенс.

Сенс життя відповідно співзвучний любові як найвищої життєвої цінності: жити заради коханої людини; спрямовувати свої сили (моральні, фізичні, емоційні) на взаємний розвиток; виховати у коханні гідних дітей (онуків, правнуків...). Як ілюстрації типових ідеальних уявлень про кохання як сенс життя можна навести фрагмент з роботи В. Франкла, в якому він представляє невелику добірку оцінок низки дослідників: «Шелер визначає кохання як духовний рух до найвищої цінності коханої людини, як духовний акт, в якому досягається ця найвища цінність (він називає її «рятуванням» людини). Шпрангер робить аналогічне зауваження про те, що кохання «охоплює» потенційні ціннісні можливості в коханій людині. Фон Хаттінгберг висловлює це інакше: любов бачить людину такою, якою її «передбачав» при створенні бог» [4, с. 259].

Наука, література, поезія, театр, а потім і кінематограф наполегливо культивують ідеали сенсу життя в любові. Сучасне суспільство при всьому його уявному прагматизмі лише розширює межі і силу впливу на формування ідеалу такої сенсожиттєвої реалізації людини. В результаті поняття любові з філософської, літературно-художньої та ін. теми стало проблемою дійсно соціальною (страхи, переживання про її – любов – незнаходження, неповноцінності, відсутності, втрати тощо). Звідси виникає питання про сенс життя у любові та його реалізації (не повної реалізації, псевдореалізації, абсолютної не реалізації тощо). Виразно позначилося і стало посилюватися суперечність між культивованою потребою знайти і реалізувати сенс життя в любові та реальними соціальними умовами, що не дозволяють навіть наблизитись до його повноцінного втілення. Навіть відомі прихильники осмисленої любові, констатували, що реальні соціальні відносини часто не сприяють, а обмежують і нерідко повністю винищують передумови набуття сенсу життя в любові.

Таким чином, проблема полягає не в галузі декларування смислів любові (високих, змістовних), а переважно у сфері міжособистісних відносин у суспільстві. У роботах сучасних українських вчених називаються передумови нівелювання можливостей для втілення ідеалу справжньої любові у суспільстві:

- розвиток конкурентності як принципу життєдіяльності, що з неминучістю переноситься і міжособистісний рівень взаємодії люблячих людей;
- вплив простору товарно-грошових відносин на міжособистісні відносини, що істотно впливає на прагматизацію любовної сфери;
- перенесення невдоволення своєю професійною діяльністю на відносини з коханими людьми; та ін.

Однак навряд чи виправдано суб'єктивні переживання любові безпосередньо пов'язувати з впливом об'єктивної реальності. Адже коли ми говоримо про прояв прагматизму, конкурентності, статусності та ін. в сучасному суспільстві, не слід забувати важливе філософське питання про природу людини. Виникає питання: чому відчуваючи потребу любити, людина готова позбавляти себе цієї потреби через матеріальні/меркантильні цілі і мотиви. Пристрасті, емоції (заздрість, агресивність, ревності тощо.) можна виводити, і як похідну із соціальних

умов, як і внутрішні характеристики, властиві людям, які знаходяться у цілком благополучних суспільних відносинах. Адже нерідко саме ці пристрасті «вбивають» кохання, позбавляють його всякого сенсу.

Далі запитаємо: чому людина може шукати сенс свого життя в любові? Відповідей може бути безліч. Відповідь на це запитання можемо знайти також у знаменитій роботі «Естетика» Н. Гартмана, в якій він говорить про звичайний погляд зв'язку любові та щастя: «Згідно з звичайним поглядом, цінність почуття любові виходить на передній план у її сутності. Безперечним і вірним є той факт, що вона є найбільш позитивною з усіх людських почуттів, має найвищий зміст у повноті життя, дарує чисту та сильну радість, незмірне щастя. Вона сприймається як щось вічне, як щось, що поза часом – незалежно від його тимчасового, психологічно афективного народження та зникнення. Її зміст вічний, як вічний у своїй ідеальності її справжній предмет. І цю вічність любові той, хто любить, відчуває в собі безпосередньо і переконливо як свою кращу частину» [5, с. 488].

Висновки. Кожною людиною здійснюється пошук власного сенсу життя та його реалізації. Тільки самостійно, усвідомлено або стихійно, людина знаходить сенс свого життя, тим самим створюючи свою людську сутність. Самопізнання може допомогти кожній людині знайти та реалізувати свій сенс життя.

Агапічний смисл життя в любові пов'язаний з міжособистісним, соціально-комунікативним виміром любові (подружні, батьківські, дружні тощо відносини). Присутність любові у сенсі життя людини наповнює «найвищим змістом усе існування» (В. Малахов).

Але реалізація любові як сенсу життя в контексті соціальної реальності сучасного суспільства виглядає проблематично, оскільки практично всі пласти життєвого буття людини переповнені умовами та умовностями, що знищують бажання та можливості дотримуватися канонічних принципів осмисленої любові. Прагматизм замість безкорисливості, фокусування на собі замість спрямованості на партнера, конкуренція замість взаємодопомоги, закритість замість щирості та ін. – все це може виявлятися у міжособистісних стосунках та міжособистісній комунікації.

Агапічна семантика сенсу життя потребує подальшого наукового вивчення. Саме агапелогічний підхід до осмислення сенсу життя може сприяти збереженню людяності, реалізації права людини бути собою та реалізувати своє неповторне покликання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аляєв Г. Є. Особистість у відносинах «я-ти» і «я-ми». С. Франк і філософія діалогу. *Філософські обрії*. 2009. № 22. С. 3-19.
2. Бродецька Ю.Ю. Феномен цілісності суспільства/ Монографія. Дніпро : Акцент, 2017. 334 с.; Малахов В. А. Право бути собою. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2008. 336 с.; Міхальова Ю. О. Агапелогічний підхід до філософського осмислення правової культури особистості. *Наукове пізнання*. 2020. №3. С. 62-68; Туренко В.Е. Антична філософія любові. Київ: Вадекс, 2017, 229 с.
3. Туренко В.Е. Антична філософія любові. Київ: Вадекс, 2017, 229 с.
4. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Х., 2000. 160 с.
5. *Hartmann N. Ethik*. Berlin: De Gruyter, 1926.

REFERENCES

1. Alyayev H. (2009). Osobystist u vidnosynakh «ya-ty» i «ya-my». S. Frank i filosofiya dialohu. [Personality in the relations "I-you" and "I-we"]. *Filosofs'ki obriyi*. № 22. S. 3-19.
2. Brodets'ka Y. (2017). Fenomen tsilisnosti suspilstva. [The phenomenon of the integrity of society]. Dnipro : Aktsent. 334 s.; Malakhov V. (2008). Pravo buty soboyu. [The right to be yourself]. Kyiv : Dukh I Litera. 336 s.; Mikhal'ova Y. (2020). Ahapelohichnyy pidkhid do filosofskoho osmyslennya pravovoyi kultury osobystosti. [Agapelogical approach to the philosophical understanding of the legal culture of the individual]. *Naukove piznannya*. 2020. №3. S. 62-68; Turenko V. (2017). Antychna filosofiya lyubovi. [Ancient philosophy of love]. Kyiv: Vadeks. 229 s.

3. Turenko V. (2017). Antychna filozofiya lyubovi. [Ancient philosophy of love]. Kyiv: Vadeks. 229 s.
4. Frankl V. (200) Lyudyna u poshukakh spravzhnoho sensu. [People in search of a good sense Kharkiv]. 2000. 160 s.
5. Hartmann N. Ethik [Ethics]. Berlin: De Gruyter, 1926.

Lisienko Olena Vasylivna

Doctor of Philosophical Sciences,
Professor at the Department of Philosophy, Sociology and Management of Socio-Cultural Activity
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0408-5203

PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF THE MEANING OF LIFE THROUGH THE PRISM OF THE AGAPELOGICAL APPROACH

Actuality of theme. Scientific understanding of the meaning of life is one of the fundamental and interesting problems of philosophical science. Especially in the conditions of the development of modern society, the acuteness of the problem of living a meaningful life does not decrease, but, on the contrary, increases even more. On the one hand, the life of modern society provides an expansion of meaningful choices, but on the other hand, social opportunities remain limited. The agapic meanings of the concept of love as the meaning of life are related to the interpersonal, social-communicative dimension of love and create conditions for the possibility of achieving a good life. Therefore, the study of the meaning of life through the prism of the agapelological approach has not only a worldview-theoretical significance, but also a practical-praxeological one.

The purpose of the article is to consider the possibilities of philosophical understanding of the meaning of life in love through the prism of the agapelological approach. Research methods – general scientific methods of formal logic (deduction, induction, analysis, synthesis), as well as an agapelological approach, were used. Research results. An analysis of the concept of the meaning of life in modern philosophical discourse is made. It is noted that only independently, consciously or spontaneously, a person finds the meaning of his life, thereby creating his human essence. The interpretation of the meaning of life, which is related to love, through the prism of the agapelological approach is presented. It is substantiated that the agapic meaning of life in love is connected with the interpersonal, social-communicative dimension of love, love is the ontological basis of real life, a kind of culmination of human worldview. It was concluded that the realization of love as the meaning of life in the context of the social reality of modern society looks problematic, since practically all layers of a person's life are full of conditions and conventions that destroy the desire and opportunity to adhere to the principles of meaningful love. It is the agapelological approach to understanding the meaning of life that can contribute to the preservation of humanity, the realization of a person's right to be himself and realize his unique vocation.

Key words: *the meaning of life, agapelological approach, philosophy of love, love, meaningful life realization of a person, values, culture.*